

Veus recuperades

El llibre 'Dones de ràdio' rescata de l'oblit les primeres locutores del país i reivindica la seva importància a l'hora de convertir la ràdio en un mitjà de masses. I en el recull de les seves històries de vida s'homenatja tota una generació

Sílvia Espinosa

és periodista i professora de ràdio a la UdG. El llibre parteix de la seva tesi doctoral, 'Les locutores de ràdio a Catalunya 1924-1942' i és el resultat de prop de cinc anys de treball de camp i 54 entrevistes a locutores, familiars i experts.

No les podem escoltar –als anys vint i trenta no es gravava res, la ràdio era en directe–, però la periodista i professora Sílvia Espinosa els hi ha *posat veu*, amb noms i cognoms, amb imatges d'arxius familiars i d'anuaris de les emissores, però sobretot relatant les seves biografies. Ho ha fet en el llibre *Dones de ràdio. Les primeres locutores de Catalunya*, de la col·lecció *Orígens* d'Albertí Editor i que pren com a base la seva tesi doctoral del 2008. Estructurat en capítols biogràfics i temàtics per emissores, amb un relat amè i divulgatiu, el que ha fet l'autora ha estat “despullar la metodologia i les parts més teòriques de la tesi” i centrar-se en la vessant humana de les històries.

Elles són les primeres veus de la ràdio, mitjà del qual “la República en va promoure la feminització”, tal com recorda en el pròleg del llibre el catedràtic de comunicació audiovisual de la UAB, Armand Balsebre. La veu femenina és la que penetra pels patis de veïns i la dona suplirà, amb la seva presència activa a les ones, la seva absència a d'altres espais públics de la societat.

Sílvia Espinosa fa molt més que identificar-les: construeix un retrat generacional, destaca el vincle que tenen amb la ràdio, que aporten al mitjà i quines característiques co-

munes tenen. “He volgut posar de manifest que als inicis de la ràdio hi havia homes però moltes dones i mantenien una relació laboral d'igualtat”, assenyalava l'autora. La majoria de les locutores –joves, formades en el teatre o amb estudis musicals, provenien de famílies sense problemes econòmics– es dediquen a tasques de continuïtat: presenten discos, lle-

“No sé si he après més de la història de la ràdio o de la vida”

geixen anuncis... N'hi ha que sobresurten, pel seu bagatge cultural, com és el cas de Maria Cinta Balagué de Ràdio Barcelona, que realitza un magazín dirigit a les dones. Balagué és, a més, la primera locutora de ràdio a Espanya, un honor que s'ha atribuït erròniament a Maria Sabaté i que l'autora s'encarrega de desmitificar ja a la primera biografia. “Maria Sabaté era una audaç barcelonina de 22 anys que va ingressar a Ràdio Barcelona com a secretària de direcció l'1 de desembre

de 1924, just quan s'iniciava l'aventura radiofònica al nostre país”, escriu Espinosa.

El llibre reivindica també la figura de la locutora a l'hora de convertir la ràdio en un mitjà de masses. Sílvia Espinosa ho exemplifica amb les primeres emissions de Ràdio Associació, que es decideix per una veu femenina: “No se la van voler jugar, havien de fer la competència a Ràdio Barcelona i aposten fort per una dona.” Ella és Rosalia Rovira, que, a més, combrega amb els ideals catalanistes de l'emissora. La seva trajectòria, escriu Espinosa, és “una de les més desconegudes i poc documentades”.

Amb ideologia

En el llibre es recull el següent fet: “Quan els soldats feixistes entren el 29 de gener del 1939 a les cinc de la tarda a la seu de Ràdio Associació, es troben Rosalia Rovira parlant per antena. En realitat, però, va ser Francina Boris l'última a dirigir-se als catalans en català perquè poc abans havia fet el relleu de Rovira, que encara no havia marxat dels estudis. Van emetre música fins que els soldats que havien pres l'emissora estigueren llestos per proclamar l'ocupació de la ciutat.” També molt significativa políticament és Maria Carme Nicolau, l'única amb un perfil periodístic.

Les cares de les principals locutores

RÀDIO BARCELONA (1926-28)

Maria Cinta Balagué

És la primera locutora de ràdio a Espanya. Cinta Balagué (1898-1985) “va ser una pionera sense ser-ne conscient” realitzant un magazín per a dones. *Sección femenina*, de Ràdio Barcelona, s'emet-

tia el 1926 i incloïa continguts literaris i la participació d'expertes que donaven consells sobre qüestions domèstiques. El missatge, però, era absolutament conservador. També organitzaven concursos literaris entre les oients. El premi? Un mantó de Manila.

RÀDIO BARCELONA (1932-38/ 1943-1965)

Maria Carme Nicolau

Periodista, locutora, guionista i escriptora, Maria Carme Nicolau (1901- 1990) és una de les dones més prolífiques de la cultura catalana de preguerra. Va compaginar el periodisme radiofònic amb

la direcció de *La Dona Catalana* (1924-1934). Va realitzar *La paraula* per Ràdio Barcelona. La seva militància a l'Estat Català i el seu ideal feminista no li van posar les coses fàcils. El 1938 es va haver d'exiliar; mare soltera, va ser una moderna de l'època.

RÀDIO ASSOCIACIÓ (1931-39)

Rosalia Rovira

És la veu més destacada de Ràdio Associació, Rosalia Rovira (1903-1982), “la gran dama de la ràdio”. A causa de les seves conviccions catalanistes, va ser depurada pel règim franquista. Els direc-

tius de la nova Radio España van donar ordres perquè no tornés a treballar en una emissora ni al teatre. Ningú la va contractar i va haver de malviure fins que amb la democràcia va obtenir un subsidi com a antiga treballadora de la Generalitat.

Maria Tera va ser la locutora de Ràdio Girona durant la guerra, ja que la seva família vivia al pis del carrer de la Força on hi havia l'emissora
ARXIU PERSONAL
M. TERSA

Amb la voluntat de recuperar una memòria sonora que ens és muda, Sílvia Espinosa explica que disposa d'un tall de veu de Maria Carme Nicolau. "És del 1934, del programa *La paraula*", que s'enregistrava –als anys quaranta es comencen a gravar discursos polítics

en discos de pedra– perquè es reemetia en diferents franges horàries. "Era molt modern, i és que la República ho era", rebla Espinosa.

De la vintena de locutores biografiades, n'hi ha tres de vives. Maria Tera (102 anys) va treballar a Ràdio Lleida i Ràdio Girona;

Montserrat Calafell (90), de Ràdio Manresa, i Mercedes Laspra (99), de Radio España de Barcelona. "No sé si he après més de la història de la ràdio o de la vida en general", escriu l'autora, i "ja amb el dubte" és el millor regal que li han fet les protagonistes. *

DONES DE RÀDIO
Sílvia Espinosa
Editorial: Albertí.
Barcelona, 2014
Pàgines: 176
Preu: 18 euros

RÀDIO GIRONA (1933-34 / 1942- 2005)

Francina Boris

Ràdio Girona va començar la programació el desembre del 1933 i va tenir una locutora, *Paquita Boris* (1915-2013), que va triomfar tant a Girona com a Barcelona, quan va passar a Ràdio Associa-

ció de Catalunya. A Barcelona li van canviar el nom per Francina, "més bonic, més sonor i més català". Els programes fets amb Teodor Garriga (1909-2008) des d'una població entrevistant l'alcalde i les personalitats locals, li van proporcionar gran popularitat.

RÀDIO SABADELL (1933-40)

Mercè Sorribas

Mercè Sorribas (1920-2000) forma part amb Pepa Figueras (1907-2000) de les locutores destacades de Ràdio Sabadell, diferents de la resta de les veus perquè provenien de famílies humils, obre-

res i van treballar en fàbriques tèxtils. *Mercè Sorribas* és la més jove, només tenia tretze anys, i feia teatre amateur però la ràdio era la seva gran passió. Va tenir problemes amb la mare, que li deia que "la ràdio i el teatre eren tenir pardalets al cap".

RÀDIO REUS (1936-37)

Antònia Sol

A *Antoñita Sol* se li ha perdut la pista i, a banda de la foto i les referències a l'anuari, no se'n sap el destí final. Primera locutora de Ràdio Reus, i "d'una bellesa impactant", segons recorden les filles del

propietari de la ràdio, va néixer el 1919 i amb 17 anys ja treballava a l'emissora substituint Enric Corretger, "que el 1936 va marxar a fer un servei militar que la guerra allargaria". Després de la guerra, ja no viu a Reus i a la ràdio hi ha Adelaida Odena.